

Vitenko V.A. Ontogeny of *Morus alba* L. and its ornamental forms in the conditions of the National dendrological park "Sofiyivka" NAS Ukraine

The author researched ontogeny phases of *Morus alba* L. and its ornamental forms *M. a. "Pendula"*, *M. a. "Globosa"*, *M. a. "Pyramidalis"*, *M. a. "Contorta"*, *M. a. "Macrophylla"*, *M. a. "Tatarica"*. It is established that engrafted ornamental forms of *Morus alba* L. pass two ontogeny phases: reproductive age and senility.

Keywords: ontogeny, *Morus alba* L., ornamental forms, phases of juvenile, virginity, maturity.

УДК 630*27: 630*235.6

Асист. Р.Б. Дудин, канд. с.-г. наук;
аспір. Г.В. Денисова – НЛТУ України, м. Львів

**ПРОБЛЕМИ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
НАСАДЖЕНЬ ОБРОШИНСЬКОГО ДЕНДРОПАРКУ**

Досліджено історію створення та розвитку палацово-паркового комплексу, його стильові особливості та сучасний стан насаджень. На основі результатів досліджень запропоновано методи оптимізації сучасної фітоценотичної структури парку: реконструкція насаджень, реставрація палацово-паркового комплексу та консервація його окремих елементів.

Ключові слова: палацово-парковий комплекс, насадження, реконструкція, реставрація, консервація.

Дендропарк загальнодержавного значення "Оброшинський", площею 5,0 га розташований у с. Оброшино Пустомитівського р-ну Львівської обл., на території Інституту землеробства і тваринництва західного регіону Української академії аграрних наук. Оголошений об'єктом природно-заповідного фонду постановою Ради Міністрів УРСР № 311 від 22 липня 1983 р. [4].

Палацово-парковий комплекс складається з палацу, збудованого у 1730 р. за проектом архітектора Ю. Фонтана, службових приміщень, огорожі з воротами і парку (рис. 1).

Цей палац із мальовничою в'їзною брамою був влаштований як літня резиденція львівського римо-католицького архієпископа. Більшість опоряджувальних робіт і оздоблення цегляного палацу припало на 60-ті роки XVIII ст. за архієпископа Миколая Ігнатія Вижицького. Оздоблювальні роботи тривали і за наступного душпастиря – Вацлава Сераковського, тоді ж навколо палацу розбитий парк, з'явилися чудові оранжереї з екзотичними рослинами, система ставків. Фердинанд Кіцкій проявив найбільші старання з упорядкування парку, який протягом довгих часів був гордістю палацу і зараз ще становить його витончену оздобу.

У 1967 р. в Оброшинському дендропарку було відкрито зоопарк [3].

Перший відомий план парку, датований 1849 р., знаходимо в планах земельних ділянок с. Оброшино, складених крайовою земельно-податковою комісією (фонд № 186, опис 1, справа 3570, с. 133-147), що зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові.

Для цього палацово-паркового комплексу характерні всі риси, притаманні стилю італійського бароко в садово-парковому мистецтві [5]: композиція має осьову побудову; палац – домінанта композиції; зміна відкритих і зак-

ритих просторів; широке використання алейних посадок. У 2008 р. ми виконали подеревну інвентаризацію паркових насаджень. Згідно з інвентаризаційними відомостями, а також описами, у яких обліковувалися трав'яні рослини, у дендропарку "Оброшинський" зростає 127 видів рослин [1].

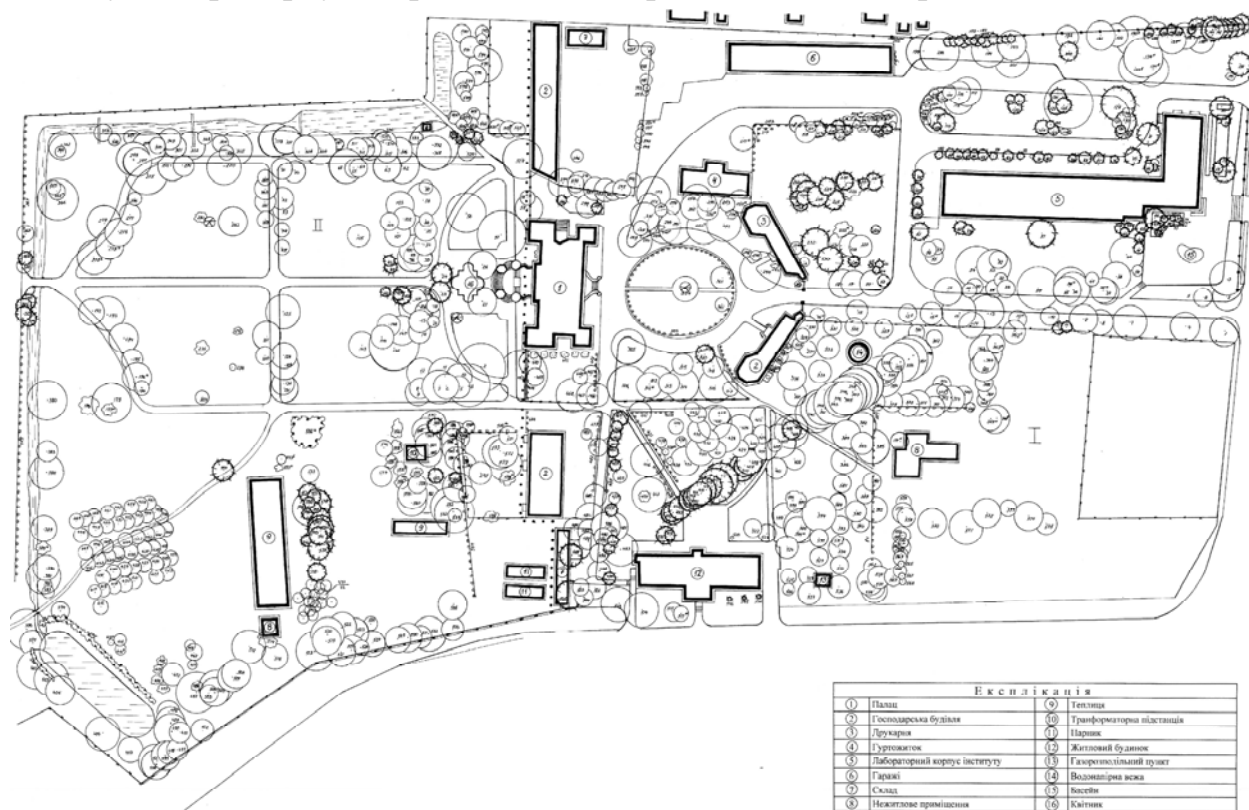

Рис. 1. Опорний план Оброшинського дендропарку

Трав'яна рослинність налічує 57 видів, що належать до 51 роду та 23 родин, з яких найбільш поширені родини складноцвітих (Asteraceae) – 7 видів, бобових (Fabaceae) – 7 та злакових (Poaceae) – 6 видів.

Деревно-чагарникові рослини представлені у парку 70 видами, з яких 71,4 % (50 видів) – дерева, а 28,6 % (20 видів) – чагарники.

Загалом у парку зростає 792 дерева. Серед них найбільше виявлено особин липи серцелистої (129), ясена звичайного (108), ялини звичайної (83), яблуні домашньої (60), туї західної різних форм (55), гіркокаштана звичайного (45), клена гостролистого (31). Таке поширення згаданих видів можна пояснити їх здатністю до інтенсивного природного поновлення насіннєвим способом, окремі з них є корінними для цієї місцевості.

Аналіз вікової структури свідчить про максимальне поширення у насадженнях дендропарку дерев у віці 21-40 років (191шт.) та 41-60 років (135 шт.). Найбільшою кількістю довгожителів (дерева у віці понад 100 років) характеризуються такі види, як липа серцелиста (52), ясен звичайний (22), окремі екземпляри горіха грецького (7), робінії звичайної (6), гіркокаштана звичайного (5), тополі чорної (5), клена гостролистого (4).

Викликає занепокоєння стан окремих дерев, що знаходяться у віці старіння і потребують консерваторських заходів. Незадовільний вигляд у парку мають живоплоти та зелені стіни, які через недостатність догляду втратили

первісну форму і призначення. В окремих місцях спостерігаються прогалини, які необхідно доповнити молодими екземплярами.

Серед негативних факторів, що впливають на структуру та декоративність насаджень, є ландшафтна і таксономічна деградації, які проявляються у змінах зовнішнього вигляду ділянок дендропарку та зменшенні кількості таксонів порівняно з тією, яка була на момент його розквіту. Однією з причин руйнування палацово-паркового комплексу є відсутність впорядкованої доріжково-стежкової мережі, яка подекуди має стихійний характер. Мешканці с. Оброшино використовують територію дендропарку для транзитного руху, що, своєю чергою, спричиняє погіршення стану насаджень.

Особливої уваги потребує будівля палацу, який спершу був домінантою цього комплексу. Потребують ремонту фасад, сходи, внутрішні приміщення, а скульптура та елементи декору – реставрації. Практично немає на цій території квіткового оформлення та газонів, натомість значного поширення набуває рудеральна рослинність, яка заповнює вільні, освітлені ділянки, заміщує культурні рослини, а подекуди закриває окремі пейзажі і створює зарості. Наведені матеріали свідчать про нагальну потребу вживання відновлювальних заходів, спрямованих на реконструкцію насаджень, реставрацію палацово-паркового комплексу загалом та консервацію окремих його елементів.

Для підвищення естетичної цінності паркових насаджень, яка була втрачена через їх стихійне формування, на основі композиційного аналізу та інвентаризації деревно-чагарникової рослинності рекомендуємо такі заходи з ландшафтної реконструкції:

1. Санітарні рубання із видаленням сухостійних і хворих дерев.
2. Ландшафтні рубання з метою усунення випадкових дерев, поява яких порушує первісний задум, закриває перспективу або невдало розділяє простір, та формування контрастних просторів (закритих, напіввідкритих) і видових точок. Наприклад, на партері біля південного фасаду палацу зростають насадження з різних видів деревних рослин, що створюють надмірну строкатість та невиразність. Древа розміщені хаотично і порушують симетрію композиції. Тут рекомендуємо здійснити ландшафтне рубання дерев із дотриманням симетричності композиції – залишаємо дерева з обох боків головної осі.
3. Реконструктивні рубання із видаленням малоцінних дерев у паркових масивах та заміна їх більш довговічними і високодекоративними. Вирубуємо також дерева, які з'явилися внаслідок самосіву.
4. Збагачення видового різноманіття деревних і чагарникових рослин шляхом садіння нових видів на узліссях та місцях, звільнених після рубання.

Асортимент рослин, який пропонуємо ввести до складу наявних насаджень, передбачає як місцеві породи, так і екзоти, що істотно покращить видову структуру та загальну декоративність насаджень. Насамперед пропонуємо розширити таксономічний склад деревно-чагарникових рослин за рахунок видів, втрачених за останні чверть століття (за даними інвентаризації насаджень 1984 і 2008 рр.), а також ввести у насадження нові декоративні види. Реставрацію рослинності парку рекомендуємо проводити з урахуванням змінності порід і біологічного стану насаджень. Особливу увагу при рестав-

рації доцільно приділяти формуванню крон у насадженнях. Це стосується як регулярних, так і пейзажних ділянок парку.

Опираючись на план 1849 р., фотоматеріали 20-30-х та 80-х років ХХ ст., у цьому парку доцільно відновити насадження регулярної частини, зокрема шпалерні посадки граба звичайного на центральній осі. Таким чином буде відкрита перспектива вздовж грабової шпалери, водної поверхні каналів до озера, розташованого за межами парку. Стрижені форми в регулярній частині створять чіткість усієї композиції, підкреслять її симетрію відносно головної композиційної осі.

Пропонуємо також відновити алею посадку липи межею кабінетів та бордюри із бирючини звичайної у парадному дворі та на південній терасі. Для збереження деревної рослинності дендрарію у задовільному стані рекомендують такі консерваторські заходи [2]:

- вирізування сухих гілок, вершин, сучків, а також видалення омели та плодівих тіл грибів із подальшим обробленням ран антисептичними речовинами;
- оброблення тріщин, дупел та механічних пошкоджень відповідно до сучасних технологій;
- оброблення насаджень отрутохімікатами для знищення шкідливих комах (обов'язково у погодженні з ентомослужбами);
- вибірка дерев, які загрожують падінням та із запущеними формами захворювань.

Запропоновані заходи допоможуть пристосувати дендропарк до виконання нових функцій у системі озеленення населеного пункту, сформувати стійкі, довговічні та високодекоративні насадження і зберегти цю пам'ятку садово-паркового мистецтва для користування в майбутньому.

Література

1. Дудин Р.Б. Дендрарій у с. Оброшино (Львівська обл.) – проблеми та перспективи розвитку / Р.Б. Дудин, Г.В. Смелянець // Відновлення порушених природних екосистем : матері. Третьої Міжнар. наук. конф. (Донецьк, 7-9 жовтня 2008 р.). – Донецьк, 2008. – С. 174-180.
2. Дудин Р.Б. Консерваторська діяльність в історичних парках / Р.Б. Дудин // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Сер.: Ландшафтна архітектура в контексті сталого розвитку. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.12. – С. 180-183.
3. Замки та храми України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.castels.com.ua/galicia.html>.
4. Заповідні території Львівщини / Стойко С.М., Матолич Б.М., Шемелинець І.Л. та ін. – Львів : Вид-во ЗУКЦ, 2008. – 128 с.
5. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць : підручник / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2005. – 456 с.

Дудин Р.Б., Денисова Г.В. Проблемы реконструкции и возобновления насаждений Оброшинского дендропарка

Исследована история создания и развития дворцово-паркового комплекса, его стилевые особенности и современное состояние насаждений. На основе результатов исследований предложены методы оптимизации современной фитоценотической структуры парка: реконструкция насаждений, реставрация дворцово-паркового комплекса и консервирование его отдельных элементов.

Ключевые слова: дворцово-парковый комплекс, насаждение, реконструкция, реставрация, консервирование.

Dudyn R.B., Denysova G.V. Problems of reconstruction and restoration of plantations in Obroshin dendropark

The history of creation and development of palace-park complex, its style peculiarity and present plantations' condition is investigated. The optimization methods of the park present phytocenotical structure: plantations' reconstruction, palace-park complex restoration, and conservation of its individual elements are proposed, based on the results of the investigation.

Keywords: palace-park complex, plantations, reconstruction, restoration, conservation.

УДК 581.141:582.632.1(477)

Аспір. А.С. Жила;

проф. М.М. Гузь, д-р с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

ПОТЕНЦІАЛ НАСІННОЇ БАЗИ ЛІЩИНИ ДЕРЕВОВИДНОЇ НА ТЕРИТОРІЇ ЛІСОСТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

Наведено результати експериментальних досліджень потенціалу насінної бази ліщини деревовидної на території Лісостепової зони України. Встановлено основні осередки насінноносних насаджень виду та об'єми їх плодоношення. Проаналізовано можливості масового використання насіння досліджуваної деревної породи для отримання садивного матеріалу та ядра горіхів.

Ключові слова: ліщина деревовидна, плодоношення, врожай, насіння, ядро.

Історія інтродукції ліщини деревовидної *Corylus colurna* L. на території лісостепової зони України сягає близько 200 років. Перша згадка про інтродукцію виду датована періодом з 1806 по 1809 рр., коли *C. colurna* L. була інтродукована на територію Правобережної України у Кременецькому ботанічному саду [7]. Проте цих дерев на сьогодні немає [4, 11]. Найстарішими виявленими деревами цього виду в Україні є три екземпляри, що були посажені 1845 р. у Маківському парку на Хмельниччині [5]. Ці дерева збереглися дотепер [3]. Дещо молодшими є чотири дерева, що ростуть у дендрарію В.В. Пашкевича з 1889-1891 рр. (Англійський парк, частина Національного дендропарку НАН України "Софіївка" у м. Умань Черкаської обл.) [8]. Ще однією з перших спроб є інтродукція трьох дерев, висаджених у 1911 р. у дендропарку "Устимівський" (с. Устимівка Глобинського р-ну Полтавської обл.) [1]. У Львові зростає дерево описуваного виду, вік якого сягає 95 років, тобто приблизна дата садіння 1915 р. Решта наявних насаджень характеризується значно молодшим віком.

Інтродукція цього виду на початку ХХ ст. мала випадковий характер, а порода використовувалась з науковою метою для озеленення тощо. З кінця 30-х років минулого століття вивчення цієї породи дещо інтенсифікувалося, а на початку 1950-х років розширюється створення насаджень з її використанням. У той час найбільшою насінневою базою ліщини деревовидної для Українського науково-дослідного інституту лісового господарства, фахівці якого займалися промисловою інтродукцією виду, були найстаріші дерева у Маківському парку Хмельницької обл. [6]. У 1955-1970 рр. Г.Г. Тулупій на базі теперішнього дендропарку "Софіївка" вивчав особливості введення у культуру *C. colurna* L. [10]. Саме завдяки роботі, яку він започаткував з 1950 р., у 1984 р. у парку та міських насадженнях Умані вже налічувалося близько 3000 плодоносних екземплярів [3, 12].

На сьогодні ліщина деревовидна представлена в Україні вже непоодинокими деревами, а цілими групами і масивами, не лише в дендропарках і бо-